

Zwarte Zeekoet in Nederland, honkvast met een lage trefkans

Zwarte Zeekoet, Neeltje Jans ZI,
21 december 2015.

Foto: Corstiaan Beeke

Zwarte Zeekoeten broeden op eilandjes langs rotsachtige kusten van vrijwel het gehele arctische gebied en zuidelijk tot in Denemarken en Schotland. De wereldpopulatie wordt op 400.000 tot 1,5 miljoen vogels geschat. Ze overwinteren dichtbij de broedgebieden, de meest noordelijke vogels blijven aan de rand van het pakijns. In Nederland is de Zwarte Zeekoet een zeldzame wintergast met minder dan 10 vogels per jaar.

In de databases van Sovon, Waarneming.nl, Dutchavifauna.nl (beoordeeld door de CDNA t/m 2006) en Trektellen.nl zitten 7915 records van Zwarte Zeekoeten, die samengevat 205 gevallen met 214 vogels vormen. Voor een zeldzame soort als de Zwarte Zeekoet zou het mogelijk moeten zijn om alle waarnemingen tot individuele gevallen terug te brengen. Ze kunnen lang op dezelfde plek verblijven en als ze ergens in de buurt opduiken, is de kans groot dat het om dezelfde vogel gaat. Zo bestempelde het CDNA waarnemingen van een adulte vogel van 21 januari t/m 9 april 2006 op Texel en van 24-30 april en 9 november t/m 9 december op Terschelling tot één geval. Deze voorzichtige lijn wordt hieronder gevolgd. Theoretisch kunnen bijv. meldingen van een adulte vogel op 9 januari 2019 (noord langs Camperduin) en vervolgens op 12 januari (ten noorden van Terschelling), 20 januari (zuid langs Texel), 21 januari (zuid langs Camperduin), 17 februari (oost langs Terschelling), 23 februari (zuid langs Texel), 24 maart (Rottumerplaat) en 21 mei (de Richel) één en dezelfde vogel zijn geweest.

Kustgebonden verspreiding

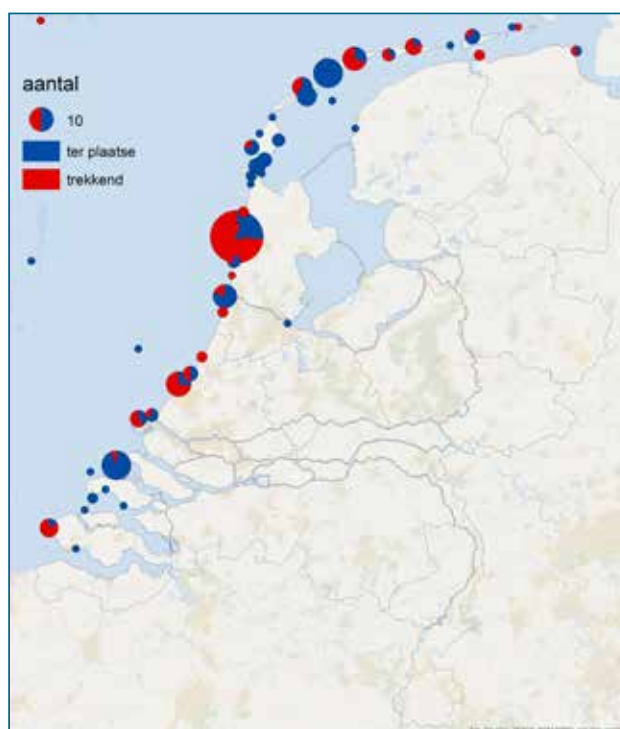
Op enkele gevallen na langs de waddenkust van Groningen en Friesland zijn alle waarnemingen dichtbij de Noordzeekust gedaan (figuur 1). Op vrijwel alle zeetrekelposten

zijn langstreckende of kort pleisterende vogels waargenomen. De meeste (50) zijn op telpost Camperduin gezien, met gemiddeld per 750 teluren één Zwarte Zeekoet. De belangrijkste locaties met langer verblijvende vogels zijn allemaal plekken met stenen dammen die enigszins op de favoriete habitat van Zwarte Zeekoeten lijken, zoals de havens van Terschelling, Vlieland, Texel, Den Helder en IJmuiden, en de Brouwersdam. Een langer verblijf is bij deze soort zeker geen garantie dat je hem ziet. Zo hebben de veelvuldig duikende exemplaren bij de Brouwersdam menig een heel wat vergeefse uurtjes gekost. De waarneming in de omgeving van Amsterdam (waarschijnlijk Zuiderzee) betrof mogelijk een stormslachtoffer en dateert al van 7 januari 1928. De vogel werd opgeraapt en belandde in Artis. Er zijn drie offshore waarnemingen, alle vanuit een vliegtuig tijdens de tweemaandelijks zeevogelmonitoring van de Noordzee.

Weinig ringmeldingen

Volgens de Britse trekvogelatlas worden Zwarte Zeekoeten weinig geringd omdat de kolonies klein zijn, zich op rotsige eilandjes bevinden en de nesten, tussen de rotsen en in holen, moeilijk vindbaar zijn. De dispersie-afstand tot de kolonie is gering en bedraagt bij adulte vogels gewoonlijk hooguit 15 km en bij jonge vogels nog geen 50 km. Toch zijn er zes ringmeldingen uit Nederland, waarvan drie uit Schotland (tabel 1). Bij de vondst uit 2009 gaat het over een afstand van (hemelsbreed) bijna 800 km. Moeilijk te beoordelen is de melding van een vogel uit Finland in 1969 in Groningen. Als deze via het Kattegat is gekomen, gaat het om een afstand van 1400 km. Dat is vergelijkbaar met de in Larvik (Noorwegen) geringde vogel die in Bretagne (Frankrijk) werd gemeld. De waarschijnlijke route maakt ook van Noorwegen een potentieel herkomstgebied.

Zwarte Zeekoet,
IJmuiden, 16 oktober 2013.
Foto: Hans Brinks

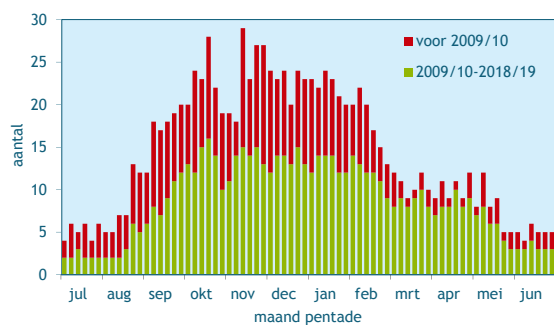
Figuur 1. Zwarte Zeekoet. Verspreiding in 1760-2019 met onderverdeling in vogels ter plaatse en trekkend.

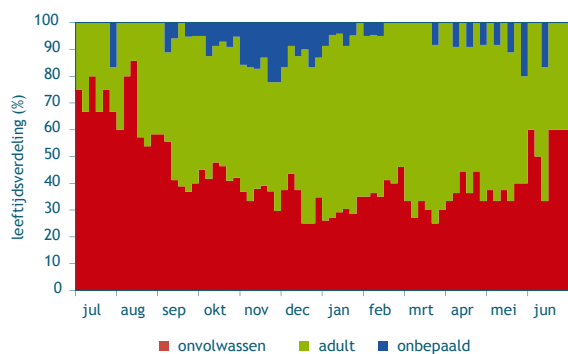

Tabel 1. Zwarte Zeekoet. Terugmeldingen van elders geringde exemplaren in Nederland (www.vogeltrekatlas.nl).

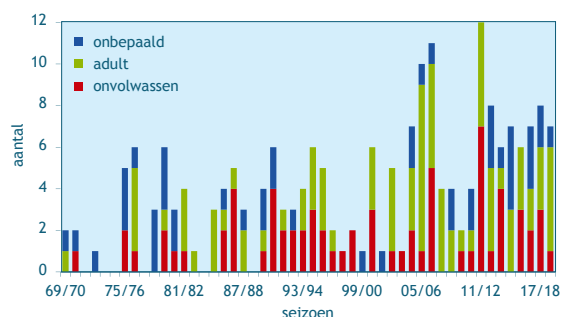
Ringdatum	Ringlocatie en leeftijd	Vinddatum	Vindlocatie	N dagen
20-jul-1966	Turku, zuidwest Finland, onvolwassen	27-jul-1969	Veendam(?), dood	1103
25-jun-1990	Jutland, Noord-Denemarken, nestjong	01-aug-1990	Terschelling	37
06-jul-1997	Aberdeen, Oost-Schotland, nestjong	12-jan-2012	Petten, vers dood	5656
29-jan-2005	Oostende, België, volwassen	05-feb-2005	Haamstede, dood	7
21-jun-2008	Wick, Noordwest-Schotland, volwassen	19-apr-2009	Griend, vers dood	302
09-jun-2011	Edinburgh, Schotland, nestjong	21-jan-2012	Den Helder, ziek	217

Figuur 2. Zwarte Zeekoet. Seizoenspatroon in 1760-2019. Totaal aantal per vijfdaagse periode met onderverdeling in gevallen uit de laatste 10 seizoenen en daarvoor. Voor vogels die langere tijd aanwezig waren is de gehele periode opgevuld.

Figuur 3. Zwarte Zeekoet. Verdeling van de leeftijd per vijfdaagse periode. Voor vogels die langere tijd aanwezig waren is de gehele periode opgevuld.

Figuur 4. Zwarte Zeekoet. Aantal vogels in 1969/70-2018/19 met onderverdeling in leeftijd.

Seizoensvoorkomen

Zwarte Zeekoeten zijn in alle maanden waargenomen en arriveren al vroeg, met stijgende aantallen tussen half augustus en half oktober (figuur 2). Tijdens de laatste 10 seizoenen bleven de vogels langer aanwezig dan eerder, toen ze eind februari grotendeels vertrokken waren. De mediane datum van pleisteraars verschoof van 27 november naar 26 december. Tot half februari is het verloop stabiel, daarna zien we in de recente periode een langer verblijf, gevolgd door overzomerende exemplaren. De eerste duidelijke overzomeraar was een onvolwassen vogel die van 1 juni t/m 30 september 1959 in de haven van Vlieland verbleef. Het tweede duidelijke geval was een adulte vogel van 17 mei t/m 19 augustus 2007 aan de noordkant van de Zeelandbrug bij Zierikzee. In 2012 overzomerde een vogel op de Waddenzee bij Texel, in 2015, 2016 en 2017 een aan de Brouwersdam en in 2017 twee in en rond de haven van Terschelling. Losse waarnemingen of vondsten in de zomermaanden maken aannemelijk dat overzomereren in het verleden vaker voorkwam dan uit de statistieken blijkt.

Leeftijdverdeling

In Nederland worden voornamelijk onvolwassen exemplaren of volwassen vogels in winterkleed waargenomen. Van de op leeftijd gebrachte vogels (75% van het totaal) is 53% adult, waarvan 31% (ten minste enige tijd) in zomerkleed. Zomerkleed vogels zijn onmiskenbaar, helemaal zwart met eivormige witte vleugelvlek. Deze witte vlek blijft ook in adult winterkleed diagnostisch na de rui in september van de zwarte lichaamsveren. Adulten krijgen dan een wit kleed met grijze streping dat veel op

het onvolwassen kleed lijkt. Onvolwassen vogels hebben echter zwarte strepen in de vleugelvlek en zijn wat donkerder, vooral op de kruin. Het is niet altijd eenvoudig om de leeftijd te bepalen, getuige ook de conflicterende determinaties van langer verblijvende exemplaren. In figuur 3 staat de leeftijdsverdeling gedurende het seizoen. Tot en met oktober hebben onvolwassen (subadulte) vogels de overhand, daarna (na de rui) worden er meer adulte vogels gemeld.

Reële toename?

De oudste waarneming in Nederland dateert van december 1760, een vondst van een 'Groenlandsche Duif' op het strand bij Wassenaar; de volgende was op 30 november 1873 (archief R. Vlek). In de eerste 75 jaar van de vorige eeuw zijn er 22 gevallen (23 vogels). In de periode 1976/77 t/m 2004/05 waren er gemiddeld 2,5 aanvaarde exemplaren per seizoen (3,7 inclusief niet-ingediende gevallen). In de periode 2007/08 t/m 2018/19 liep dat op tot gemiddeld 6,25 vogels per seizoen. Het is de vraag of deze toename reëel is; de trend van de Zwarte Zeekoet op basis van uurgemiddelden op zee-rektelposten is stabiel (Trekellen.nl). De populatie in de Oostzee neemt af (wpe.wetlands.org), maar die in Schotland (het meer waarschijnlijke herkomstgebied) is recent vrijwel stabiel (jncc.gov.uk). De toename in Nederland kan waarschijnlijk grotendeels verklaard worden door een hogere detectiekans vanwege het langere verblijf, naast de toename van het aantal waarnemers en tellingen op zee-rektelposten.